

Prohászka Lajos oktatáselmélete

Hatvan éve (1937) jelent meg Prohászka Lajos oktatáselméleti könyve. (1) A nemrégiben elhunyt Nagy Sándor professzor szerint ez a mű egyetlen grandiózus vitairat a reformpedagógia ellen. Igaz – tehetjük hozzá – nem annyira herbartianus pozícióból, mint inkább az objektív kultúrkincs rangjának szellemtudományi (Dillhey, Spranger, Litt) helyreállítása jegyében – Willmann műveltségtudománya nyomán. (2)

Prohászka fő problémája a reformpedagógia szubjektívizmusa, alanyiságra tett hangsúlya, gyermekközpontúsága. Módszeres menet helyett öntevékenység, tervszerűség helyett spontaneitás, osztálytanórárendszer helyett a gyermek egyénisége, érdeklődése, életkori kvalitásai: ezek irritálják a konzervatív és idealista Prohászkát.

A pedagógia fő problémája Prohászka szerint az, hogy hogyan válik a természetes egyéniség a kulturális örökség asszimilálása útján értékes, kulturált személyiséggé? Hegelizmus ez: az objektív szellem kilép önmagából, szubjektívvé válik, hogy ez a szubjektum majd részben részese legyen az objektív kultúrkincsnek, részben öregbítse, gazdagítsa azt.

De mint minden, Prohászka konzervatívizmusa is viszonylagos. Nem gátolja ugyanis őt abban, hogy kora tudományos haladását izgatottan figyelje, hogy fellépjen az antiszemitizmussal szemben (például *Szenes Adolf, Szemere Samu* zsidó származású kollégái védelmében) és 1943-ban (!) a Magyar Paedagógia hasábjain leírja: a humanista csak szellemben – kultúrában – ismer el közösséget, nem pedig vérségileg. Konzervatív, de ellene van minden hitleri, sztálini totalitarizmusnak. Ez akkor is igaz, ha a *Vándor és bujdosó* nemzetkarakterológiai fejezeteiben mitikus-romantikus szellemi kalandokba bocsátkozik.

Konzervatív és elitista, (3) de egy helyütt a gazdasági tényező meghatározó szerepéről szól az oktatásügyet illetően, s kárhoztatja a szelektív, a korai pályaválasztásra kényszerítő oktatási rendszereket. A szakoktatás kérdésében pedig lényegesen túlhalad *Herbarton*, aki csak az általánosan művelő oktatást tartotta nevelő erejűnek.

Behatárolhatatlanul nagy tárgyi tudású tudós: a *Pedagógia mint kultúrfilozófia* című, 1929. évi dolgozatában egyetlen lábjegyzetben több disszertációra való könyvtárményi anyagot vonultat fel. Parádés irodalmi hivatkozásait Nagy Sándor, *Tökéczky László* (4) sem hagyják megjegyzés nélkül.

Prohászka ragyogó, lendületes stílusban ír. Ő az egyik legjobb prózáirónk a korabeli Magyarországon.

1937-es didaktikája – lényegét tekintve – már a maga idejében túlhaladott, hiszen – hogy mást ne mondjunk – a gyermektanulmányi mozgalom, *Nagy László* gyermekfejlődéstani didaktikája (1921) meghaladja azt, de nem tehetjük sem meg nem történtté, sem megkerülhetővé! Klasszikus, veretes, humanista mű (amit például az enciklopedikus tudás pszichológiai lehetetlenségéről, avagy e világnézeti előfeltevés nélküli pedagógia vágyálmáról ír, ma is megállja a helyét).

Oktatáselméleténél jobbat csak ő maga alkotott 1948. évi tantervelméletében. (5) Ez a munkája ma is tanulmányozni való! Azonban 1948–49 után félreállították, menesztették, tudományos fokozatra alkalmatlannak minősítették. Mondanunk sem kell: méltatlanul.

Faludi Szilárd

Jegyzet

(1) Reprint Kiadó, OPKM.

(2) *Didaktik als Bildungslehre*.

(3) Ez az utóbbi időben nem annyira bűn, sőt inkább erénnyé kezd válni.

(4) Az OPKM Magyar pedagógusok sorozatában Tökéczky írt Prohászkáról kismonográfiát.

(5) Lejegyezte ifj. *Jesch László*.